

Elina Taras-Vaulasvirta

Tildan valinnat

Luetun ymmärtäminen asiatekstit

Kirjan tekijä antaa tästä kirjasta kopiointioikeuden koululle, joka on tämän kirjan hankkinut.

Koulun kopiointioikeuden sisältö:

1. Koululla on oikeus ottaa tästä kirjasta haluamansa määrän kopioita vain oman koulunsa oppilaiden käyttöön lukemisen ja luetun ymmärtämisen harjoitteluun. Koulu ei voi luovuttaa tätä kirjaa muiden koulujen tai oppilaitosten käyttöön.

2. Tämän kirjan kopiointioikeus säilyy koululla, niin kauan kuin koulu käyttää opetuksessaan tätä kirjaa.

© 2023 Elina Taras-Vaulasvirta

Kaikki oikeudet pidätetään. Tämän julkaisun tai sen osan jäljentäminen ilman tekijän kirjallista lupaa on tekijänoikeuslain mukaisesti kielletty.

Kannen suunnittelu ja piirrokset: Elina Taras-Vaulasvirta

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-951-56-8266-6

Sisällysluettelo

	sivu
1 Hailuodon Murua saa lainata.....	8
2 Elämän alkumetreillä	10
3 Perulainen opettaja haluaa katkaista tietämättömyyden ja kurjuuden kierteen	12
4 Mila-kissa tunnetaan kylän kirjastossakin	14
5 Hyväsydäminen hovineito.....	16
6 Roskasta saa kaunista	18
7 Jääkiekkokortit valtasivat Masi Jukosen vaatekaapin	20
8 Keinutuoli – talon isännän ja emännän arvoistuin	22
9 Isä	24
10 Luovan kylän paljimestari.....	26
11 Helen Keller	28
12 Mopomummo.....	30
13 Nähvetti-possu.....	32
14 Kim oli lähes täydellinen laama.....	34
15 Tavalliset tavarat.....	36
16 Koulun alku on Berliinissä kaupallinen.....	38
17 Piirtäen luonnon puolesta.....	40
18 Reissaavan Lyylin kotipaikka.....	42
19 Unelmayön satiiniliivi pitää kylmän loitolla.....	44
20 Jäkälä jätti kansaan katkerat muistot nälkävuosista.....	46
21 Huonekalutehdas.....	48
22 Suomessa lapset kestävät monenlaista säätä.....	50
23 Aasi voi olla koiran korvike.....	52
24 Kissat voivat hyvin.....	54
25 Yhä harvinaisempi hilleri.....	56
26 Pyöreiden löylyjen tynnyrisauna.....	58
27 Kop, kop onko matikka kotona.....	60
28 Puolet lapsista kävelee vääränkokoisissa kengissä.....	62
29 Tahko Pihkala teki pesäpallosta kansallispelimme.....	64
30 Varpuspöllö.....	66
31 Pilvipoutaa vai sadekuuroja.....	68
32 Ritarien hevoset olivat nykyisen ponin kokoisia.....	70
33 Vesipäästäinen.....	72
34 Harmonikan säveliä koko elämä.....	74
35 4H-liitto järjestää säkkikeräyksen jälleen.....	76
36 Maaliskuinen viheltäjä.....	78
37 Viisi astetta riittää herättämään punkin.....	80
38 Kellontarkkaa nikkarointia.....	82
39 Puulajit heräävät kevääseen eri tavoin ja eri tahdissa.....	84
40 Hevosen länget.....	86
41 Yhdeksän uhanalaista kieltä.....	88
42 Näin Patrik Laineen henkinen kasvu.....	90
43 Tiikerinmetsästäjän koti	93
Lähdeluettelo ja oikeat vastaukset.....	96

1 Hailuodon Murua saa lainata

Kirjastokoira Murusta on tullut pienen saarikunnan yhteinen juttu. Muru nauttii lainattavana olost.

Rauhallinen suomenlapinkoira katsoo pyytävästi syvälle silmiin. Eihän sitä voi olla rapsuttamatta. Pian seitsemän vuotta täyttävä Muru on emäntänsä Annukka Loukolan ensimmäinen koira. Loukola käytti Murun pentuvaiheessa runsaasti aikaa muun muassa siihen, ettei koira vedä remmissä.

Koulutus kannatti, sillä nyt Murua voi lenkittää kuka vain – lapsikin. Muru on tietävästi Suomen ainoa kirjastokoira, jonka saa lainata lenkille. Monissa kirjastoissa on lukukoiria, jotka toimivat kuuntelevina korvina, kun lapset harjoittelevat lukemista. Niitäkin hommia Muru on tehnyt.

Ajatus lenkille lainattavasta kirjastokoirasta syntyi noin vuosi sitten, kun pandemia jylläsi ja melkein kaikki oli kielletty. ”Silloisen kirjastonhoitajan, Kari Blomsterin, kanssa pohdittiin, mitä kivaa voisi kuntalaisille tarjota”, Loukola muistelee. Murun saa hakea lenkille Hailuodon kirjastosta keskiviikkoisin klo 16-18. Loukola vetää silloin kirjastolla lapsille lautapelikerhoa.

Muru on päässyt lainaajan kanssa lenkille noin parikymmentä kertaa, Loukola kertoo. Suurin osa lainaajista on turisteja tai pieniä koululaisia. Haastattelupäivänä Muru pääsee lenkille 11-vuotiaan Anna-Sofia Tuomikosken kanssa.

Uusia lainaajia Loukola muistuttaa kahdesta säännöstä: remmistä ei saa vetää ja laina-aika on 15-20 minuuttia. Anna-Sofialle nämä ovat tuttuja juttuja, sillä hän on ulkoiluttanut Murua aiemminkin. ”Hauskinta on, kun Muru haukkuu ja pyytää nameja”, hän sanoo, kun lähdemme lenkille. Kun namit on syöty, Muru kävelee kiltisti hiljaa vierellä loppumatkan. Anna-Sofian perheessä on kaksi koira, mutta silti työllä riittää intoa ulkoiluttaa myös Murua.

”Muru tykkää hirveästi lapsista”, Loukola iloitsee. ”Alkuun se saattaa haukkua, mutta rauhoittuu kyllä nopeasti.” Herkuille perso koira osaa jopa näyttää kirjastokävijöille, missä namisanko sijaitsee. Murun kanssa ei ole pakko lähteä lenkille. Sitä voi myös tulla kirjastolle rapsuttelemaan. Koiran läsnäolosta kirjastolla on tullut lähes pelkästään myönteistä palautetta. Allergisia Loukola muistuttaa, että koira on tosiaan paikalla vain kaksi tuntia viikossa. Hailuodon kirjasto sijaitsee vanhassa puutalossa saarikunnan kyläkeskuksessa, koulun ja kirkon välissä. Loukola kokee koiransa lainaamisen turvallisena, sillä kaikki paikalliset tuntevat Murun. Toki hän katsoo tarkasti, kenen käsiin koiransa luovuttaa.

”Ei ole vielä tullut vastaan tilannetta, että en olisi halunnut antaa Murua lainaksi.” Loukola on itse melko tuore hailuotolainen. Hän muutti saareen töiden perässä syksyllä 2019. Ensimmäinen viikko Marjanjemessä ja viikonloput Oulussa.

Sitten viikonloppureissut mantereelle vähenivät, ja Loukola jäi Muru-koiransa kanssa pysyvästi Hailuotoon. Nyt parivaljakko on asunut vuoden verran omassa talossa. Loukola oli alkuun töissä Hailuodon koulussa opettajana. Nyt hän on Hailuodon kunnan viestintä- ja markkinointisuunnittelija.

Entinen oululainen nauttii kylän rauhallisuudesta ja siitä, miten upeita ihmisiä saareessa asuu. Hän iloitsee, että on päässyt osaksi yhteisöä. ”Koirastani on tullut ´meidän Muru´ - koko saaren oma koira.”

1 Hailuodon Murua saa lainata

1. Suomenlapinkoira ..... a. on nimeltään Muro.
b. on emäntänsä ensimmäinen koira.
c. katsoo pyytävästi, jotta pääsisi ulos.
2. Koulutus ..... a. koiran pentuvaiheessa vie aikaa.
b. on palkitsevaa, kun koira alkaa olla tottelematon.
c. kirjastokoira onnistuu aina.
3. Kirjastoissa ..... a. on lukukoira, jotka kuuntelevat lasten lukemista.
b. on vain yksi ainoa lainattava koiravaljakko.
c. on yksi ainoa kirjastokoira, jota voi lainata kotiin.
4. Kirjastokoiran..... a. saa hakea lenkille Hailuoteen kirjastosta.
b. saa hakea lenkille, kun on Loukolan lautailuopetus.
c. saa hakea kirjastosta lenkille keskiviikkoisin.
5. Kirjastokoira Muru ..... a. on päässyt turistien kanssa parikymmentä kertaa lenkille.
b. lähtee lenkille Anna-Sofian kanssa haastattelupäivänä.
c. on eniten pienten koululaisten ja turhautuneiden kanssa.
6. Säännöt ..... a. on tiedettävä ja oltava kokemusta koirista.
b. pitää muistuttaa kesken ulkoilutuksen.
c. remmistä ei saa vetää ja on palattava 20 min kuluttua.
7. Lenkillä ..... a. Muru pyytää nameja haukkumalla.
b. Muru mutustelee nameja koko matkan perille asti.
c. Muru kävelee vierellä hiljaa koko matkan.
8. Muru ..... a. tykkää lapsista, jotka antavat nameja ja opettavat temppuja.
b. osaa näyttää, missä namisanko on.
c. pitää rapsutuksista, jos saa nameja.
9. Kirjasto ..... a. on vanha puutalo Hailuodon kaukaisimmassa kylässä.
b. sijaitsee kyläkeskuksessa koulun ja kirkon välissä.
c. sijaitsee vanhassa puutalossa kaupan ja kirkon välissä.
10. Loukola ..... a. on tarkka kenelle antaa koiransa lainaksi.
b. kokee turvalliseksi lainata koira etenkä tuntemattomille.
c. on saanut paljon myönteistä palautetta koirattomuudesta.
11. Tuore ..... a. koiranomistaja on tyytyväinen koiraansa.
b. mantereelle reissaaja on tyytyväinen koiran lainaajiin.
c. hailuotolainen muutti saarelle 2019.
12. Lainakoira ..... a. on rauhallinen suomenpystykorva.
b. vaatii rapsutuksia aina, vaikka on suomenlapinsamoaja.
c. on pian seitsemänvuotias suomenlapinkoira.

Vastaa kokonaisella virkkeellä.

1. Mitä Annukka Loukola opetti paljon koiralleen, kun se vielä oli pentu?
2. Kuka voi lainata kirjastokoira?
3. Miten ihmiset ovat suhtautuneet koiraan kirjastossa?
4. Mitä Annukka Loukola tekee, kun koira on töissä kirjastossa?
5. Kirjoita mielipidekirjoitus tekstistä.

2 Elämän alkumetreillä

Jos olisin valitsemassa itselleni lemmikkiä, katsoisin erityisen tarkkaan, millaisissa oloissa se on kasvanut. Varhaisen kasvuympäristön merkitys esimerkiksi eläimen tulevaan aikuisiän käyttäytymiseen, terveyteen ja tasapainoon on suurempi kuin millään myöhemmin tulevilla kehitysvaiheilla.

Vaikka eri linnut ja nisäkkäät eroavat toisistaan käyttäytymiseltään ja tarpeiltaan, jotain yhteistä niiden suotuisalla kasvuympäristöllä on. Poikasesta

huolehtivien emojen pitäisi saada elää mahdollisimman stressivapaasti jo siinä vaiheessa, kun poikanen on vielä sikiö. Vanhempien ravitsemustilallakin on osuutensa siinä, millaiset eväät uusi poikanen saa kasvuunsa.

Tasapainoisen, lajille sopivan ruokavalion merkitys vain kasvaa, kun poikanen on syntynyt tai kuoriutunut. Tuskin mikään muu aika lemmikin kehityksessä on ravitsemuksellisesti niin kriittinen kuin nopeimman kasvun vaihe.

Poikasiaan hoitavat emot tarvitsevat lisäksi rauhaa ympärilleen. Poikasen ja emon herkän vuorovaikutussuhteen syntymistä ei saa mennä turhaan häiritsemään, vaikka poikanen pitää vähän myöhemmin totuttaa myös ihmisiin käsittelijöinä. Emon hoivakäyttäytymisen laatu muovaa pienen lemmikinalun luonnetta. Kun emo vastaa poikasen eleisiin nopeasti ja sopivalla tavalla, pikkueläin tuntee olevansa turvassa, ja sen sosiaalisen elekielen kehitys pääsee hyvään alkuun.

Aivot kehittyvät voimakkaasti siihen suuntaan, mihin niitä käytetään. Virikkeellinen ja monipuolinen ympäristö on tärkeä heti, kun poikanen alkaa liikkuskella pesän ympäristössä. Eläinten poikasilla on erilaisia herkkyyyskausia, joiden aikana ne oppivat erityisen tehokkaasti tärkeitä taitoja. Kissanpennut alkavat omaksua jo muutamien viikkojen iässä, millaiselle alustalle tarpeet tehdään. Koiranpennuilla vastaava herkkyyyskausi on 6-7 viikon iässä. Jos tarjolla sattuu olemaan vain vaatekasoja tai kukkaruukkuja, ei kissasta välttämättä tule helposti "laatikkosiistiä" myöhemmin. Koiranpennun taas pitäisi saada aitaukseensa myös maa-ainesta, ei vain sanomalehtiä tai varsinkaan mattoja.

2 Elämän alkumetreillä

1. Kun valitsee lemmikkiä ..... a. on pidettävä eläimestä heti alusta.
b. on oltava tarkka, missä oloissa se on ollut.
c. on oltava valmis hoitamaan eläintä hyvin.
2. Varhainen kasvuympäristö ..... a. vaikuttaa enemmän kuin mikään myöhempi aika.
b. on tärkeämpi kuin kunnan ruoka.
c. on merkityksetön.
3. Ennen poikasten syntymää ..... a. emon tulisi olla vähällä ruualla.
b. emon tulisi saada olla rauhassa.
c. emon ravitsemuksella ei ole merkitystä.
4. Nopeimman kasvun vaihe ..... a. merkitsee tarvetta hyvään ravintoon.
b. merkitsee hyvää virikeympäristöä.
c. on täynnä mahdollisuuksia sairastua.
5. Poikasiaan hoitavat emot ..... a. tarvitsevat virikkeitä.
b. vuorovaikutusta muiden emojen kanssa.
c. tarvitsevat suojaa ja rauhaa.
6. Emon hoivakäyttäytyminen ..... a. määrittää lemmikin luonnetta.
b. tuo poikaselle turvaa, jos poikasta huomioidaan vain vähän.
c. on poikaselle merkki siitä, että emo on kunnossa.
7. Aivot ..... a. kehittyvät siihen suuntaan, miten niitä käytetään.
b. kehittyvät vain, jos niitä käytetään.
c. kehittyvät sen mukaan, millainen oppija eläin on.
8. Herkkyyskaudet ..... a. opettavat esimerkiksi, miten nukutaan.
b. ovat silloin, kun eläin oppii jonkin asian hyvin helposti.
c. ovat eläimellä vain yhdessä asiassa.
9. Koiran pennut ..... a. oppivat 6-7 viikon iässä, missä käydään pissalla.
b. tarvitsevat sanomalehtiä oppiakseen pissaamaan.
c. oppivat aikaisemmin, mihin pissataan kuin kissat.
10. Virikkeellinen ympäristö ..... a. on emolle hyvin tärkeä.
b. on pennulle tärkeä heti sen synnyttyä.
c. on tärkeä, kun poikanen alkaa liikkua ympäristössään.
11. Vaatekasat ..... a. voivat olla hyödyksi kissaleikeissä.
b. voivat haitata kissan laatikkoon pissaamista.
c. voivat pelottaa kissaa.
12. Tasapainoinen lajille ..... a. tyyppinen ruoka ei ole aivan pienelle niin tärkeä.
b. tyyppinen ruoka on hyvin tärkeä poikasen alkuvaiheessa.
c. tyyppinen ruoka on emolle jokseenkin merkityksetöntä.

Vastaa kokonaisella virkkeellä.

1. Miksi on tärkeää valita lemmikki hyvästä paikasta?
2. Miksi emoa ja poikasista ei saa häiritä?
3. Miten emon ja poikasten vuorovaikutus vaikuttaa eläimeen myöhemmin?
4. Kirjoita kolme omaa kysymystä tekstistä.
5. Kirjoita mielipidekirjoitus tekstistä.

3 Perulainen opettaja haluaa katkaista tietämättömyyden ja kurjuuden kierteen

Ines Carhuamaca Poma on perulainen opettaja, joka kohtaa työssään köyhien perheiden ahdinkoa. Hän tietää, että tämän vuoden Yhteisvastuukeräyksen tukema perheiden henkisen hyvinvoinnin parantamishanke tulee todelliseen tarpeeseen.

- Koululaisilla on paljon oppimisvaikeuksia, joiden syynä on aliravitseminen, vanhempien alkoholismi ja lasten pahoinpitely.

Carhuamaca Poma opettaa alaluokkia Chala Nuevan vuoristokoulussa, jossa on 94 oppilasta. Kylä sijaitsee keskisessä Perussa, 370 kilometrin päässä pääkaupungista Limasta. Lähes neljän kilometrin korkeudessa elinolosuhteet ovat ankarat ja väestö köyhää. Vanhemmat lähtevät aamuvarhain viljelyksille ja eläimiä hoitamaan. Heillä ei ole aikaa lapsilleen, jotka joutuvat huolehtimaan itsestään ja pienemmistään.

- Näköalattomuus ja toivottomuus ovat suurimmat ongelmat. Lapset eivät halua enempää, kuin mitä heidän vanhemmillaan on. Heiltä puuttuvat korkeammat tavoitteet, eikä ympäristö kannusta eteenpäin.

Opettaja pitää koulunkäyntiä oppilaittensa ainoana toivona köyhyyden kierteen katkaisemiseksi. Oppivelvollisuus loppuu jo 12-vuotiaana. Sen jälkeen useimmat maaseudun lapset aloittavat työnteon, vain harvat jatkavat yläkouluun.

- Yritän opettaa lapsille, että kannattaa nähdä vaivaa ja hankkia tietoa. Haluan auttaa heitä pääsemään pois tietämättömyydestä ja kurjuudesta, Carhuamaca Poma sanoo.

Perulaisista 35 prosenttia on lukutaidottomia. Carhuamaca Poman mukaan Perun hallitus on tehnyt liian vähän koulujen hyväksi. Oppikirjat eivät ole ajan tasalla tai ne eivät kaupunkikeskeisinä sovellu vuoristokylien tarpeisiin. Opettajat joutuvat laatimaan suuren osan opetusmateriaalista itse.

Opettajat toimivat myös sosiaalityöntekijöinä. Hän itse kerää kenkiä ja vaatteita koulunsa oppilaille. Nämä saavat hallitukselta koulupuvun ja yhden kengät vuodessa. Pitkämatkalaisten kengät kuluvat puhki vuoripoluilla.

Ines Carhuamaca Poma vieraili syys-lokakuussa sisarensa Rita Vatasen luona Helsingissä. Mukanaan hänellä oli 5-vuotias Thais-tytär, joka esiintyi Yhteisvastuukeräyksen hyväksi myytävien tuotteiden mannekiinina.

Suomen vierailuun kuului tutustuminen helsinkiläiseen kouluun. – Aion ottaa myös omassa koulussani käyttöön välitunnin jokaisen oppitunnin jälkeen. Meillä ei ole lainkaan välitunteja, vain puolen tunnin ruokatunti, jolloin lapset syövät eväitään pihalla.

Yhteisvastuukeräyksen avaa aina presidentti. Hän puhuu silloin. Tässä keräysteema on ”Ehjä lapsen mieli”, se auttaa suomalaisia ja perulaisia lapsia, joiden vanhemmilla on mielenterveyden ongelmia. Perulaisvanhemmille järjestetään vanhempainkouluja ja lapsia tuetaan monin tavoin.

Kotimaassa varoilla avataan lasten ja nuorten nettineuvontapalvelu. Tavoitteena on helpottaa lasten avunsaantia. Yhteisvastuu on kirkon diakonian suurkeräys ja maamme suurin vuosittainen kansalaiskeräys.

3 Perulainen opettaja haluaa katkaista tietämättömyden ja kurjuuden kierteen

1. Ines Carhuamaca Poma ..... a. on peruzialainen peruskoulun opettaja.
b. on köyhien perheiden opettaja.
c. on perulainen.
2. Carhuamaca Poma ..... a. opettaa 94 oppilasta vuoristokoulussa.
b. opettaa Chala Novan vuoristokoulussa.
c. opettaa alaluokkia.
3. Chala Nuevan kylä ..... a. sijaitsee 370 kilometriä Limasta Itä-Perussa.
b. sijaitsee läntisessä Perussa.
c. sijaitsee lähes neljän kilometrin korkeudessa.
4. Chala Nuevan kylässä ..... a. elämä on autuaallista.
b. ihmiset lähtevät varhain aamulla työhön.
c. vanhemmilla on aikaa lapsille ja eläimille.
5. Lapset ..... a. joutuvat huolehtimaan itsestään ja pikkusisaruksistaan.
b. haluavat päästä pidemmälle kuin vanhempansa.
c. saavat kokea ympäristön kannustusta.
6. Koululaiset ..... a. lopettavat oppivelvollisuutensa aina 12-vuotiaina.
b. koulun loputtua monet jatkavat yläkouluun.
c. koulun jälkeen useimmat aloittavat työnteon.
7. Opettaja..... a. neuvoo, että vaivannäkö kannattaa joskus.
b. nostaa oppilaat pois tietämättömyydestä ja kurjuudesta.
c. pitää koulunkäyntiä yhtenä mahdollisuutena katkaista köyhyyden kierre.
8. Carhuamaca Poman mukaan..... a. Perun hallitus on tehnyt kaikkensa koulujen eteen.
b. perulaisista 35 prosenttia on lukutaidottomia.
c. oppikirjat ovat ajan tasalla.
9. Opettajat ..... a. lahjoittavat yhden koulupuvun ja kengät vuodessa.
b. toimivat sosiaalityöntekijöinä.
c. kuluttavat kengät puhki vuoristoteillä.
10. Ines Carhuamaca Poma ..... a. aikoo ottaa käyttöön välitunnit koulussaan.
b. vieraili Yhdysvalloissa.
c. Yhteisvastuukeräysmannekiinina oli mukanaan hänen poikansa Thais.
11. Yhteisvastuukeräys..... a. käynnistyy presidentin puheella.
b. auttaa suomalaisia ja perniöläisiä lapsia.
c. Perussa avataan lasten ja nuorten neuvontapuhelimet.
12. Yhteisvastuukeräys..... a. käynnistyy helmikuussa.
b. teemana on "Ehjä lapsi."
c. on maamme suurin vuosittainen suurkeräys.

1. Missä opettaja Carhuamaca Poma tekee työtään?
2. Millaista opettajan työ on ?
3. Miksi opettaja rohkaisee lapsia käymään koulua?
4. Kirjoita kolme omaa kysymystä.
5. Kirjoita mielipidekirjoitus tekstistä.